

NUS.2 | Explorar e mantegnair animals, plantas e spazis da viver

1. Las scholaras ed ils scholars san explorar e documentar animals e plantas en lur spazis da viver sco era describer la cumbinaziun.renviaments
FSP - Ambient natiral e
resursas*Animals, plantas, spazis da viver*

NUS.2.1

Las scholaras ed ils scholars ...

1

- a » san preschentar ed explitgar a moda illustrativa, tge plantas ed animals che vivan en spazis da viver ch'els han explorà sezs.
- b » san attribuir creatiras a lur spazis da viver tipics (p.ex. prà: ervas selvadias, ervas, insects, verm da plievgia, bau).

MI.1.3.b
AF.1.A.2.2a**2**

- c » san explorar spazis da viver vischins (p.ex. parc naziunal, reservat da guaud Val Cama, zona umida Razén, Ruinaulta, vadretg da Roseg) e lur creatiras (p.ex. cun lingera, spievel da champagna, marella, cudesch da determinaziun) e protocoliar lur resultats da perscrutaziun sco era describer la convivenza.

- d » san declarar tge animals e plantas che dependan in da l'auter e far supposiziuns davart l'effect reciproc tranter creatiras (p.ex. puz: amfibis, irun, peschs d'aua dultscha, mustgins; parc naziunal: litgen, sember, cratschla, stgilat, capricorn, evla, tschess barbet, muntanella; chadainas da nutriment).

- e » san rimnar infurmaziuns davart effects reciproc en spazis da viver e preschentar schematicamain (p.ex. raits da nutriment, relaziun rapinader-preda).

► Cumpetenzas consecutivas: NT.9.1, NT.9.2, NT.9.3, STS.3.1

2. Las scholaras ed ils scholars san identifitgar l'impurtanza da sulegl, aria, aua, terren e crappa per creatiras, reflectar davart quell'impurtanza e declarar connexs.renviaments
AS - Connexs e regularitads (5)
FSP - Ambient natiral e
resursas*Basas natirals per creatiras*

NUS.2.2

Las scholaras ed ils scholars ...

1

- a » san explorar influenzas da glisch, chalur, aria, aua, terren e crappa sin la creschientscha e la moda da viver da plantas e d'animals vi d'exempels dal mintgadi e preschentar e describer ils resultats da questas exploraziuns.
- b » san far supposiziuns ed identifitgar tge impurtanza che sulegl/glisch, aria, aua, terren, crappa han per plantas, animals ed umans e tge ch'els dovran per viver.

2

- c » san explorar e perscrutar vi d'exempels dals agens conturns adattaziuns da plantas e d'animals a las basas natirals, ordinar sco era commentar resultats (p.ex. plantas temprivas, plantas da piunier en il mund autalpin, animals a ed en l'aua, plantas a differents lieus).

- d » san explorar caracteristicas tipicas e l'existenza da crappa, terren, aua en ils agens conturns, far cumparegliaziuns tranter lieus e spazis da viver specifics e documentar resultats (p.ex. ad auas, en ina chava da gera, en il guaud).

renviaments		
e	» san explorar influenzas da sulegl/glisch, aria, chalur, aua, terren sin la creschientscha e la moda da viver da plantas e d'animals, far observaziuns sur in temp pli lung, fixar e preschentar ils resultats da questas activitats.	
f	» san metter en relaziun e estructurar differents fenomens e caracteristicas concernent sulegl/glisch, aria, chalur, aua, terren, crappa sco era declerar e classifitgar las enconuschientschas fatgas en quest connex. fenomens e caracteristicas: transformaziun, radiaziun da glisch, radiaziun da chalur, stgaurament e sfradentada, svapuraziun e condensaziun; aua e circulaziun da l'aua; structuraziun da stresas da terren	
g	» san persequitar dumondas specificas davart influenzas e connexs da basas natirals per la moda da viver dad animals, plantas ed umans, procurar infurmaziuns latiers, interrogar persunas dal fatg sco era ordinar, caracterisar e declerar resultats ed enconuschientschas.	
► Cumpetenzas consecutivas: NT.9.1, NT.9.2, NT.9.3, STS.1.4, STS.3.1		

renviaments		
3. Las scholaras ed ils scholars san observar e cumparegliar, co che animals e plantas creschan, sa sviluppan e sa reproduceschan.		
<i>Creschientscha, svilup, reproducziun</i> Las scholaras ed ils scholars ...		
NUS.2.3		
1	a	» san observar, co che plantas ed animals dals agens conturns creschan e rapportar lur observaziuns.
	b	» san observar, disegnar e descriver, co che plantas ed animals creschan e sa sviluppan. svilup da la rasulauna sur la poppa a la tgiralla; flurs e fritgs da plantas
	c	» san identifitgar e cumparegliar particularitads tar animals per segirar la survivenza e descriver las differenzas constatadas (p.ex. svilup en l'ov-vegnir or da l'ov, svilup en in burset, svilup en il corp da l'animal-nascher viv).
2	d	» san s'occupar d'infurmaziuns davart l'impollinaziun da plantas e las preschentar sco era perscrutar, co che sems schermiglian, plantas pruin, creschan e sa derasan (p.ex. modas da derasaziun: vent, animals, aua, uman). satget da pollen, pollen, ovari, pistil, stigma, fritg, sem, schermigliaziun
	e	» san s'occupar d'infurmaziuns, co che mammals creschan, sa sviluppan e sa reproduceschan e scriver si quellas (p.ex. en descripciuns dals animals).
	f	» san observar e descriver, co che animals sa reproduceschan, creschan e sa sviluppan. svilup dals amfibis dal rambot a la rauna; svilup da la respiraziun tras las brantschas a la respiraziun tras ils pulmons
► Cumpetenzas consecutivas: NT.8.2, NT.8.3		

4. Las scolaras ed ils scolars san distinguer la diversidad da las spezias da plantas e d'animals e categorisar quellas.

renviaments

Diversidad da las spezias e systems da classificaziun

NUS.2.4

Las scolaras ed ils scolars ...

1	a	» san far perscrutaziuns davart las caracteristicas da tschertas gruppas da plantas u d'animals sco era descriver puncts cuminaivels e differenzas (p.ex. utschels han plimas, reptils han ina pel da squamas diras).	
	b	» san attribuir tschertas plantas ed animals sin basa da lur caracteristicas. bostgs da guglias/bostgs da feglia; animals selvadis/animals da niz/animals da cumpagnia	
2	c	» san perscrutar cun instruments adattads (p.ex. marella, spievel da champagna, cudesch da determinaziun) ils puncts cuminaivels e las differenzas da plantas e d'animals (p.ex. utschels chantadurs, utschels da l'aua, utschels da rapina, tschuetas; utschels migrants/utschels stabels), far cumparegliaziuns sco era tschertgar e preschentar infurmaziuns en chaussa.	
	d	» san descriver caracteristicas da plantas e d'animals che permettan a tals da viver en in tschert spazi da viver (p.ex. sien d'enviern da la muntanella è adattà a la vita autalpina, pail da la talpa è adattà a la vita en foss, l'abiltad da rampignar dal capricorn è adattada a la vita dal mund autalpin, plantas da las palids autas e planivas èn adattadas als terrens cun paucas substanzas nutritivas; maglia-insects sco la drusera e la grassetta vulgara).	
	e	» san attribuir plantas, bulieus u animals ad agens systems da classificaziun e motivar ils criteris applitgads. criteris da systems da classificaziun; caracteristicas da plantas: furmas da la feglia, structura da la flur; vegetaziun e furmas da crescer; caracteristicas anatomicas d'animals	
	f	» san lavurar cun ils systems da classificaziun usitads (p.ex. plantas ervusas/lainusas; insects: tgirallas, furmiclas, salips, libellas, baus, mustgas, vespras).	

5. Las scolaras ed ils scolars san sviluppar ideas ed imaginaziuns davart l'istorgia da la terra ed il svilup da plantas, animals ed umans.

renviaments

Geologia ed istorgia da la terra

NUS.2.5

Las scolaras ed ils scolars ...

1			
	a	» san raquintar cun agens plets lur ideas davart l'istorgia da la terra e da creatiras (p.ex. or d'istorgias, rapports, cudeschs da maletgs) ed ordinar en lur atgna imaginaziun dal temp.	MI.1.2.a
2	b	» san far supposiziuns davart il svilup e la midada da creatiras e sclerir e sviluppar per sasezs visiuns en il barat.	
	c	» san cumparegliar atgnas ideas ed imaginaziuns davart l'istorgia da la terra e da creatiras cun preschentaziuns ed illustraziuns (p.ex. en cudeschs tematics, en museums) e descriver e declarar enconuschientschas sco era dimensiuns temporalas en chaussa.	MI.1.3.e

renviaments		
d	» san cumparegliar e differenziar preschentaziuns realas e funcziunalas davart l'istorgia da la terra e da creatiras (p.ex. en cudeschs tematics, films, comics) a maun da criteris prescrits sco era reflectar en quest connex davart la derivanza e la fidada d'infurmaziuns.	MI.1.2.e MI - Retschertga e sustegn d'emprender
e	» san metter infurmaziuns en in urden cronologic pertutgant il svilup e la midada da la terra e da las creatiras e estructurar models d'ideas davart dimensiuns temporalas sco era davart process. epocas da l'istorgia da la terra, svilup e midada da creatiras	FSP - Ambient natiral e resursas
f	» san explorar fastizs dal svilup da la cuntrada e da creatiras en la regiun, nua ch'els abitan, sco era metter quels en in urden territorial e cronologic (p.ex. process, midada, successiun, stgalims da vegetaziun da las Alps, structura da las Alps; patrimoni mundial da la UNESCO Arena tectonica Sardona).	

6. Las scolaras ed ils scolars san giuditgar las influenzas da l'uman sin la natira e reflectar davart in svilup persistent.

renviaments
FSP - Ambient natiral e resursas

Relaziuns natira - uman

NUS.2.6

Las scolaras ed ils scolars ...

1	a	» san percepir e descriver atgnas relaziuns tar spazis da viver, plantas ed animals (p.ex. tgira, relaziun, stima, respect).	
	b	» san contemplar, observar, descriver spazis da viver artificials e rapportar davart atgnas enconuschientschas ed experientschas (p.ex. animals a chasa, en il zoo).	
	c	» san cumparegliar spazis da viver natirals cun spazis da viver artificials, descriver differenzas e reflectar en quest connex davart la situaziun da vita da plantas e d'animals.	
2	d	» san surpigliar incumbensas e conresponsabladad per cultivar plantas e per tegnair animals da cumpagnia (p.ex. tegnair animals e cultivar plantas en la scola).	
	e	» san explorar en spazis da viver da la regiun, nua ch'els abitan, e documentar, co che umans furman, utiliseschan e midan la moda da viver ed il spazi da viver da plantas e d'animals.	
	f	» san cumparegliar las atgnas modas d'agir e da sa cumportar (p.ex. en il contact cun animals da chasa, tar activitads da temp liber en il guaud, sper ed en l'aua) cun ils basegns da viver da plantas e d'animals e valitar quai.	
	g	» san descriver e cumparegliar differentas relaziuns e modas da sa cumportar d'umans envers plantas, animals e spazis da viver natirals e contemplar quai or da differentas perspectives. » san applitgar reglas da protecziun e da cumportament envers plantas ed animals. reglas per proteger animals, plantas protegidas, cumportament en territoris per la protecziun da la natira	
	h	» san reflectar davart il niz da plantas e d'animals per l'uman (niz economic, estetic, per la sanadad e per il bainesser). » san giuditgar consequenzas pussaivlas da las influenzas da l'uman sin la natira, san cumbinar enconuschientschas latiers e san reflectar davart las atgnas modas da sa cumportar e d'agir.	